

Megjelenik minden hónap tizedikén, harmadfél nagy nyolczadrét ivnyi tartalommal; időnként fametszetű ábrákkal illusztrálva.

TERMÉSZETTUDOMÁNYI
KÖZLÖNY.
HAVI FOLYÓIRAT
KÖZÉRDEKŰ ISMERETEK TERJESZTÉSÉRE.

E folyóiratot a társulat tagjai az évdíj fejében kapják; nem tagok részére a 30 ívből álló egész évfolyam előfizetési ára 5 forint.

VIII. KÖTET.

1876. DECEMBER.

88-ik FÜZET.

XXXI. A KÁNYA, A VARJÚ ÉS A MEZEI EGÉR.*

ADAT A MEZŐGAZDASÁG ÁLLATTANÁHOZ.

(Előadatott az 1876-ik évi október 18-ikán tartott szakülésen.)

Az Alföldnek a Duna és Tisza által leginkább átkarolt részében, a Bácskában, a letúnt nyár végszaka roppantúl száraz volt s közel tíz hétig egy csepp eső sem esett. A szárazságot megelőzőleg, mezei egér nem tűnt fel; de a szárazság második hetében már jelentkezni kezdetek azok az ismeretes egéruak, a melyek egy-egy lyukból indulva, különböző irányban, csillagosan szerteágaznak. Ezek az utak hova tovább, mindinkább sokasodtak, velők az egerek száma, úgyannyira, hogy alkonyatkor a tarló és rétség szinte mozogni látszott, s a kis házi eb, a mely sétáimon el-elkisért, nem egy alkalommal 50—80 egeret is elfogott s még löbbit elszalasztott. A Bácska e részében minden néven nevezendő egerésző madár, főleg nagyobb ragadozó tervszerűen ki lévén gyilkolva,** már szinte aggódni kezdtem e dolgon, a midőn egészen meglepő visszahatás állott be, a mely szerfelett érdekes volt. Julius vége felé ugyanis feltűnedezett előbb egy-egy, majd több meg több kánya (*Buteo vulgaris*), ezek mellett a

* *Hypudaeus arvalis*. Poczok vagy pocsik.

** Megjegyzendő, hogy e vidéken sok nyugdíjas katonatiszt a fülesbagolylyal szokott vadászni s évenként 230—300 ragadozó madarat irt ki, ezek között legfeljebb 1—2 vándorsólymot, tehát kártékony orvot, holott a többi mind a leghasznosabb egerésző. Ezenkívül egy Hodek nevű bécsi ú. n. „Händler“ évről évre felkeresi e vidéket, 6—8 embert tart, a kik számára egész éven át is vadásznak, fészket szednek. Ez az ember hozzávetőleg 3—4000 frt értéket exportál, a hasznos madarakban valóságos irtást vísz végbe, s mint „külföldi“, sem fegyver sem vadászati adót nem fizet. Már pedig tény, hogy e prédának legkisebb része szolgálja a tudományt, a legnagyobb rész „vadásztrófeák“-ra, tolldiszítésre (divatárusoknál) használtatik, szóval, kereskedési czikk. A magyar ornithologuson, ki csak a tudomány érdekében az, rajta a fegyver és vadászati adó s azonfelül vadászterülete, tehát kutatási tere — — nincsen, haneha a törvényt meg akarja szegni.

közönséges vércse. Julius 28-ikán este 7 és 8 óra között véletlenül a doroszlói ú. n. Hosszúmegye erdő rész tölgyese felé pillantottam, a hol is hozzávetőleg úgy vagy 2000 madár lebegve keringett. De e napon már nem mehettem át a vizen, az erdő pedig sokkal távolabbra is esett, hogysem a dolog iránt tisztába jöhettem volna. Julius 29-ikén azután a túlsó oldalra kerültem s a legmeglepőbb jelenségnek voltam tanúja. Minél inkább közelítette a nap a láthatárt, annál sűrűbben érkeztek a kányák, ezek között kevés Milvus ater. A legtöbbje legott hozzáfogott a fák koronái fölötti keringéshez, mások lebecsátkoztak az ugarokra s a jövevényekkel hamar 60—100 darabra szaporodtak; legtöbbje mindjárt nap lementé után érkezett, teli begygyel, lassan vonulva. Mikor az alkony határozottan leszállott, mind felkaptak, keringtek, vijogtak, míg végre lebecsátkoztak a tölgyek koronáira, hol nyugalomra tértek. Ez 10—12 napig tartott így. Későbbben mindinkább kelet felől (látszólag Szivacz környékéről) kezdtek érkezni az éji tanyára, míg végre augusztus vége felé már csak egynehány tartózkodott a környéken. Nyilván való dolog volt, hogy e madarak egy területet a másik után megtisztogattak az egértől s addig tértek vissza a „Hosszúmegyébe“, míg kényelmesen elérhették, míg más, közelebb eső éji tanyát nem leltek. Úgy a mint a környékről eltűntek, az egér is nagyon meg volt csökkenve. Csak a kányát véve, s számát 2000-re téve, fejenként naponta csak 10 egeret fogadva el — (mi egy kánya-begynek kevés, s Erdélyben egy esetben 18, egyben 23 egérkoponyát találtam egy-egy madár begyében), a napi irtás 20.000 egér, tíz nap alatt 200.000 egér. Ha elfogadjuk, a minthogy lehet is, hogy e számban 80.000 pár volt, mely a július-szeptemberi szakban még legalább is egy nemzedéket nevel, egy-egy pár után csak 8 fiat veszünk (van 12 is), úgy csak a kánya tíz-tíz naponként 640 ezer fia + 160 ezer páros vén + 40 ezer nem páros = 840 ezer egértől szabadítja meg az ember gazdaságát, a mely haszon fejében a háládatos ember a hasznos madárnak rendesen egy-egy lövéssel fizet.

Képzeljük már most mind ezekhez az ezer meg ezer szürke varjút, mely ilyen alkalommal kizárólagosan és mohón egerészik, sok száz vércsét,* és világosan áll előttünk a szolgálat, a melyet ezek a madarak végeznek. E szolgálat nélkül a mezőgazdaság fönn sem állhat, mert lényege szerint tömegesen szolgáltatja létfeltételeit oly állatoknak, a melyek, tömegesen felszaporodva, az ember érdekeit sértik, azaz kártékonyakká lesznek.

Így a gabnaneműek tömeges természetében benne van a gabonával élő egér túlszaporodásának föltétele; s e baj korlátozója nem

* Szabadka mellett e kis rét fölött 21-et számláltam.

az ember, hanem az egerésző madár, még pedig az emberre nézve *valóban hasznosan* csupán csak a madár*; mert a fagy és a nedvesség, mely szintén öli az egeret, a legtöbb esetben megárt a terménynek is

Ezek ellen azt szokták fölhozni, hogy ime: a kánya, sőt a szürke varjú is hozzáfér a majorsághoz; azonfelül a szürke varjú évszak szerint átmegy a termésre is, és péld. a tengeriben nagy kárt képes okozni.

A kányára (*Buteo*, minden faja) nézve mondhatom, hogy láttam, még pedig többször is, mint igyekezett egy-egy csibét elfogni; de azt is tapasztaltam, hogy ez neki soha sem sikerült; természetesen, mert szárnyainak alkata nem engedi meg a mozgékonyaság azon fajtát, mely *egy fürge préda* elfogásához szükséges. Ez a madár tehát absolute hasznos.

Az a kár ismét, a melyet a szürke varjú tényleg okoz, sajátságos természetű. A táplálkozás súlypontja — tekintettel arra, hogy az évnek hányadrészét húzza ki e madár e vagy ama táplálékkal — nem oda esik, a hol az ember kárt szenved, sőt ellenkezőleg.

Ősszel a varjú az eke után jár s irtja a kifordított rögből ki-kijáró rovar álczákat, bábokat, egereket stb; télen át egerészik s a mellett megszállja a várost, a falvakat, hol hulladékból élve, sokszor egyedüli tényezője a köztisztaságnak és így a közegészségnek is; tavaszkor újból az eke után jár, későbbben a rétséget szállja meg, hol minden képzelhető rovarral él; kaszáláskor a szénarendeket lepi el, nagyot irt a sáskákban, melyek a lekaszált réten védtelenné lesznek. Ezekre esik a táplálkozás súlya, s benne az, a mi az ember gazdaságára nézve hasznos. A kár súlypontja a tengeribe esnék. De ez a kár jelentéktelen a haszonhoz képest, a mely a madár egyéb működéséből származik; azonfelül e kár még nem is általános, a mi igen fontos körülmény. Azt észleltem ugyanis, hogy tengeriéréskor a varjúnak már bizonyos vonulási rendje van, olyformán, hogy a csapatok közös hálóhelyet — valamely berket vagy ligetet — választanak, hová rendszeren visszatérnek; innen, napokon át, bizonyos irányokban vonulva keresik táplálékjokat s e vonulási irányba eső földek azok, a melyeken a kár leginkább érezhetővé válik. A mi az irányból jobbra-balra kiesik, az bántatlan marad. Völgyekben ez igen szembetűnő, s péld. Kolozsvár körül a varjak hálóhelye a Szamosfalva alatt fekvő berek, honnan reggelenként indulva, a sereg lassan-lassan Kolozsvár felett is elvonul és Szász-Fenesig megyen — mindig a Szamosvölgy *talpát* megszállva és megtartva — ebben az irányban indul délután vissza, úgy, hogy estvére ismét a berket éri el. E vo

* Eltekintve — természetesen — az emlősöktől, mint róka, vadmacska, menyét stb.

núlási irány derekán, péld. a kolozsvári löversenyter táján, a varjak évről évre, következetesen a völgy talpát képező ugyanazon földet teszik tönkre és emberöltő emlékezet nem tud arról semmit, hogy a varjak a Felek hegy oldalában tömegesen tenyésztett tengeriben valaha kárt okoztak volna. Az tehát tény, hogy azon gazda, kinek földje a vonulási irányba esik, erősen károsodik, *de a vidék egész termését véve* s meg nem feledkezve a hasznos szolgálatról, melyet a varjak mintegy tíz hónapon át tesznek, a kár valóban majdnem elenyészik.

Ezek mind a szürke varjúra (*Corvus cornix*) tartoznak.

Legközelebbi fajrokona, a vetést fúró fekete varjú (*Corvus frugilegus*), melyet kopott, folytonosan sáros kinézésű csőrénél fogvást ismerhetünk meg, más szempontok alá tartozik.

Ez határozottan kártékony, mert táplálkozásának fősúlya a szemes vetésekre esik, oly annyira, hogy ezeket csírában, kibúvófélben, szóval minden állapotban előszeretettel megtámadja, s noha a „mindent evő” madarakhoz tartozik, a növény táplálék iránt határozottan kifejezett előszeretettel viseltetik.

Úgy vagyunk vele, mint a poczokkal, hogy t. i. gazdaságunk mérvéhez képest nyeri túlszaporodásának föltételeit s e túlszaporodás sokkalta hatalmasabb arányokat mutat, semhogy a madár természetes ellensúlyozói, a már igen megritkult nagy sólyomfajok, segítségünkre lehetnének.

Itt csak a lövöldözés, főleg pedig a fészkek kiszedése segíthet a bajon.

De hogy végtére is arra térjek vissza, a mivel megkezdtem, az oly gyakran csapásszerűen föllépő egérjárás megérdemelné, hogy hathatós ellenszerekről gondolközzünk.

Nálunk is vidékszerthe divik a fák irtása, oly helyekről is, a melyeken a fa nem ártogat; sőt nagyon is helyén van. A nagyobb fák irtása kettős bajt hoz a gazdaságra, ú. m. a madárvilágból kikerülő legjobb barátaink, kik nógatás nélkül, ébren és folyton őrzik vetéseinket, nem találnak fészkelő helyet, és — a mi szintén lényeges — nem találnak oly magasabb álláspontokat, a melyeket lesre felhasználhatnának.

Az olyannyira hasznos kányák leginkább úgy munkálkodnak, hogy egy-egy magasabb pontra: fára, petrenczére ülve, lesik az egerek kibúvását; szemök állásához képest kettős látkörben, távolásra nézve pedig a lesőponttól számítva 100—150 méternyire is. Szárnyaiknak alkotása is olyan, hogy az igen tartós röpülést kizárja s csak csekély mértékben engedi meg azt a bizonyos egy helyben való lebegést, melyben főleg a vércse oly nagy mester.

Képzeljük már most búzatermő vidékeink beláthatatlan sík területeit, a melyeken a kútgém kivételével semmi sincsen, a min e hasznos madár akár megpihenhetne, akár lehetne, a hol fészkelésről már szó sem lehet.

Ily módon azután a vetés nem menekülhet fő elleneitől, s a mulasztás az emberé.

Én meg vagyok győződve róla, hogy a helyen közön felállított 2—3 méter magasságú pózna, csúcsán egy ülő fával, roppant előnyére válnék a vetéseknek; s nem csak hogy az egér sínylené meg, hanem más haszna is lehetne, mert a magas ponton ülő kánya a leghathatósabb madárijesztő. A fákat pedig meg kellene tűrni.

Az egérkalmitás egyébiránt nem csak minket adóztat meg, hanem péld. Németország némely vidékein is elharapódzott. A mint Martin L.* írja, a fák irtása ott is befolyt a bajnövekedésére s utóvégre mérgezéssel kezdtek működni ellene.

Leginkább a strychnin és villó szerepelt, melyet mindenféle vegyületben szórtak az egérjárásos helyekre, a nélkül hogy boldogulhattak volna; de sőt ebből egy más, igen veszedelmes baj nőtte ki magát. Az elszórt mérleghez nem csak az egér, hanem sok más állat is hozzáfért, mint: fogolymadár, fürj, nyúl, mely azután áldozatul is esett; és még az sem volt lehetetlen, hogy ily mérgezett hullák az ember konyhájára ne kerüljenek!

Martin is csak oda jut ki: ismerjük meg az állatokat, a melyek barátaink, adjuk meg nekik legalább is a tartózkodhatás alkalmát; megérdemlik, mert egyedül ők képezik gazdaságunk kitartóan, híven és a mellett ingyen működő őrseregét.

HERMAN OTTÓ.

* Der Zoologische Garten, 1874. Pag. 331—334.

XXXII. VÉRROKONOK HÁZASSÁGÁNAK KÖVETKEZMÉNYEIRŐL.

II.

A harmad- és negyedizbéli összeke-
lések, továbbá bizonyos családoknak
hagyományos, hogy úgy mondjuk cse-
reviszonya s némely a világforgalomtól
elzárt kis helységekben hosszú évek so-
rán át szokássá vált beházasságok (in-
termarriages) még elég anyagot nyúj-
tanak — a vérferlőzésnek jogos és ok-
adatolt tilalma daczára is — a véro-

konok házasságának káros voltáról bi-
zonyosságot szerezni.

De v a y 121, részint unokatestvé-
rek, részint nagybátya s huga vagy
nagynéne és öcscs között kötött házassá-
got említ, melyek az illető családok-
ban először fordultak elő mint véroko-
nok összekelése. E házasságok közül
16 magtalan maradt, 17 nagyobbára

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.